

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE EĞİTİMİ İZLEME DEĞERLENDİRME RAPORU

2024-2025

ÖZET

Bireylerin sürdürülebilir yaşam alışkanlıklarını kazanmalarında; çevresel sorunları daha iyi anlayarak, bilinçli tüketim, ekolojik denge, geri dönüşüm ve doğayla uyum gibi konularda farkındalığa ulaşması kilit rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, bireylerin çevreyle daha bilinçli ve sorumlu bir ilişki kurmalarını destekleyecek, dönüşüme doğru yola çıkaracak eylemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Dönüşüm ise insanın doğayla kurduğu ilişkiyi doğru şekillendirmesi, kendini doğada doğru konumlandırmasıyla mümkündür. Bu anlayışla; sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları geliştirerek ve bu konuda rehberlik ederek öğrencileri ve ailelerini dolayısıyla toplumu da ekolojik sorumluluk konusunda harekete geçirebilecek bir etki alanına sahip öğretmenler için “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Programı” tasarlanmıştır. Bu program, Dow Kimya’nın 11 yıldır süregelen desteğiyle hayata geçirilmektedir.

Programın temel hedefi; demokrasiye, insan haklarına ve dünya barışına bağlı, tüm insanlığa karşı sorumluluk duyan, çevresel sorunlara duyarlı, tüm canlıların yaşam hakkını önemseyen bireyler yetiştirmektir. Öğretmenler aracılığıyla öğrencilere, doğanın bir parçası olarak dünyadaki yerlerini sorgulama, çevresel problemleri anlamlandırma ve bu sorunlara çözüm geliştirme becerileri kazandırmak amaçlanmaktadır. Örneğin, insanın doğadaki yerini doğrudan anlatmak yerine, bireyin doğa karşısındaki sorumluluklarını sorgulatmaya odaklanan etkinlikler yapılmakta; geri dönüşüm kavramını öğretmek yerine, atık üretimini azaltmaya yönelik yaklaşımlar benimsenmektedir. Bu yöntem, öğretmenlerin üzerinde kalıcı bir etki bırakmayı ve onları harekete geçirmeyi hedeflemektedir.

Programın yaklaşımı, sorumluluk bilinci kazandırmayı, gerçek hayatta uygulanabilir çözümler geliştirmeye teşvik etmeyi önceliklendirmiştir. Eğitim içeriğinde; insanın doğadaki rolü ve sorumlulukları, yaşam alışkanlıklarının çevreye etkileri gibi ana temalar işlenirken, Atatürk’ün Cumhuriyet Projesi, Arne Næss’in derin ekoloji felsefesi, Aldo Leopold’un “Bir Dağ Gibi Düşünmek” yaklaşımı, Dünya Limit Aşım Günü, geri ve ileri dönüşüm çalışmaları gibi ilham veren konulara yer verilmektedir. Ayrıca eğitim sonunda öğretmenlere öğrencileriyle gerçekleştirebilecekleri; evde, Okulda ve mahallede sürdürülebilirlik temalı 10 etkinlik bulunan bir kitap paylaşılmış böylece etkinin öğretmenler aracılığı ile öğrencileri, velileri ve mahallelerdeki etkinlikler ile de çevrelerindeki kişilere yayılması amaçlanmıştır.

Ağustos 2024 ile Şubat 2025 tarihleri arasında yürütülen bu program kapsamında 925 ilkokul kademesinde derse giren öğretmen aracılığıyla yaklaşık 23125 öğrenciye ulaşılmıştır. Ayrıca 134 eğitim fakültesinde okuyan öğrenci de bu eğitimi almıştır. Toplamda 1059 katılımcıya ulaşılmıştır. Eğitime dair öğretmenlerin genel memnuniyet düzeyi oldukça yüksek çıkmıştır. Öğretmenler, kişisel yaşamlarında geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik kavramlarını benimsemek ve bu konulara daha fazla önem vermek istediklerini dile getirmişlerdir. Meslektaşlarıyla iş birliğini artırarak projeler ve kampanyalar geliştirmeyi, çevre bilincini yaygınlaştırmayı ve sürdürülebilir bir dünya için fikirlerini hayata geçirmeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, eğitim sonrası velilerle birlikte çevre farkındalığını artırmaya yönelik etkinlikler gerçekleştirmek; geri dönüşüm, atık yönetimi, yeniden

kullanım ve bilinçli tüketim gibi konularda bilgilendirme çalışmaları yapmak istediklerini ifade etmişlerdir. Çevre okuryazarlığı bağlamında bu eğitimin öğretmenlerin çevresel duyarlılıklarını artırdığı ve çevre sorunlarını daha önemli bir mesele olarak görmelerini sağladığı ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, öğretmenlerin çevre odaklı bir bakış açısı geliştirmelerine ve faaliyetlerinde çevreyi dikkate almalarına katkı sunduğu belirlenmiştir. Sürdürülebilir tüketim davranışları açısından ise eğitim; gereksiz tüketimi azaltma ve yeniden kullanımı teşvik etme, tasarruf gibi alışkanlıklar kazanmada güçlü bir etki yaratmıştır.

Eğitimden sonra öğretmenler öğrencileri ile birlikte katılımcı kitapçığında yer alan uygulama örneklerini gerçekleştirmişlerdir. Öğrencileriyle yaptıkları çalışmalar sayesinde, çocukların çevreye duyarlı bireyler olarak atık yönetimi, geri dönüşüm ve sürdürülebilir tüketim konularında bilinçlenmelerini sağlamışlardır. Ayrıca, doğanın döngüsel yapısını keşfederek kaynakları verimli kullanma ve yenilikçi çözümler üretme becerilerini geliştirmişlerdir. Eğitimden önce öğretmenler, insanı doğanın dışında ve onu korumakla yükümlü bir varlık olarak görürken, eğitim sonrasında insanın doğanın ayrılmaz bir parçası olduğu fikrini daha fazla benimsemişlerdir. Öğrencileriyle sınıf içinde gerçekleştirdikleri uygulamalar ile bu bakış açısını çocuklara da yansıtmışlardır. Eğitimin sağladığı bu dönüşümün hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin çevreye duyarlılığını artırarak sürdürülebilir yaşam biçimlerini benimsemelerine ve bu bilinçle çevreye yönelik kalıcı etkiler yaratmalarına dolayısıyla daha bütünleşik bir bakış açısı kazanmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

Saygılarımızla

Öğretmen Akademisi Vakfı

GİRİŞ

Günümüzde küresel çevre sorunlarının etkisi giderek artmakta; doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi olgular, sürdürülebilir çevre anlayışını daha da kritik hâle getirmektedir (United Nations, 2015). Mevcut doğal kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını riske atmadan korunması ve verimli kullanımı sürdürülebilir çevre yaklaşımının temelini oluşturmaktadır (UNESCO, 2017). Bu anlayış, ekosistemlerin korunmasını, biyolojik çeşitliliğin devamlılığını ve çevresel tahribatın önlenmesini kapsayan bütüncül bir çerçeve sunar. Küresel çevre sorunlarına kalıcı çözümler üretmek, yalnızca bireylerin bilgi sahibi olmasıyla değil, aynı zamanda sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları geliştirmesiyle mümkündür (Sterling, 2010). Bu yaşam alışkanlıklarının topluma yayılmasında ise öğretmenler kritik bir rol üstlenmektedir. Öğretmenler aracılığıyla öğrencilere ve dolayısıyla velilere ulaşmak, çevresel farkındalığın geniş kitlelere yayılmasını sağlayarak toplumsal dönüşümü hızlandırır (Tilbury, 1995).

Küresel sorunlara yönelik çözüm üretme süreci, yalnızca yerel çabalarla sınırlı kalmamalı; kurumsal ve coğrafi sınırları aşan kapsamlı bir iş birliği ve ortak hareket mekanizmasını içermelidir (OECD, 2008). Bu süreçte öğretmenler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada toplumsal değişimin başlatıcıları olarak öne çıkarlar (Sánchez-Carracedo, Moreno-Pino, Romero-Portillo & Sureda, 2021). Sürdürülebilirlik konusunda bilgi sahibi ve bu alanda donanımlı öğretmenler, ders içeriklerini sürdürülebilir kalkınma ekseninde yapılandırarak öğrencilerde çevresel ve toplumsal duyarlılığı güçlendirebilir. Uluslararası araştırmalar öğretmen eğitiminde sivil toplum kuruluşları (STK) ve diğer paydaşların sürece dahil edilmesinin, öğretmenlerin sürdürülebilirlik alanındaki etkinliğini artırdığını ortaya koymaktadır (Imara & Altınay, 2021; Tsayang & Bose, 2013).

Eğitim Programı Hakkında

Öğretmenlerin çevre okuryazarlığını geliştirmeleri ve bilinçli tüketici davranışları sergileyerek öğrencilere rol model olmaları, bu sürecin hayata geçirilmesinde belirleyici bir faktördür. Bu gereklilikler göz önünde bulundurularak, öğretmenleri bu sürece katkıda bulunmalarını teşvik eden, onlara ilham veren ve cesaretlendiren özel bir hizmet içi eğitim programı tasarlanmıştır. Bu eğitim programında, kendisini tüm insanlığa karşı sorumlu hissederek Dünya'nın sorunlarını dert edinen, bütün canlıların yaşam haklarına önem vererek mevcut koşullarda çevresel sorunlara en işlevsel, en ekonomik ve sürdürülebilir çözümler üreten bir anlayış benimsenmiştir. Bu eğitim programı ile öğretmenler aracılığı ile öğrenciler ve velilerin de sürdürülebilir bir gelecek için farklılık yaratabilme inancını kazanmalarını, kişi ve nesnelere saygı ve empati ile yaklaşarak "BEN" bilincinden "BİZ" bilincine geçmeleri hedeflenmiştir. Eğitime MEB'e bağlı devlet okullarında ilkökul düzeyinde derse giren öğretmenler ile eğitim fakültelerinde okuyan üniversite öğrencilerinin katılması hedeflenmiştir.

Bir tam gün, 6 saat süren yüz yüze “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Programı”nda aşağıdaki konu başlıkları uygulamalı olarak işlenmiştir:

- Doğanın Bir Parçası Olarak İnsan
- Doğadaki Yerimiz ve Sorumluluklarımız
- Tüketim Alışkanlıklarımız ve Dünyaya Etkileri
- Bir Çözüm Yöntemi Olarak Tasarım Odaklı Düşünme

Bu başlıklarda; insanın doğadaki yeri, ekolojik akımlar çerçevesinde ele alınmış, tüm varlıkların karşılıklı bağlı ve bağımlı olduğunun fark edilmesine yönelik uygulamalar yapılmıştır. Sürdürülebilir Dünya Vatandaşı özelliklerini bilgi-anlayış, beceri, değer ve tutumlar başlıkları altında değerlendirilmesi ve iş birliği ile bu özellikleri betimleyen bir poster hazırlanması sağlanmıştır. Dünya Limit Aşım Günü, karbon ayak izi, doğrusal ve döngüsel ekonomi, geri dönüşüm, ileri dönüşüm gibi temel kavramlar üzerinde çalışılmıştır. Atık yönetimi için alınabilecek kişisel önlemler ve örnek durumlar üzerinden tasarım odaklı düşünme metodolojisiyle çözüm üretmeye dönük etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere öğrendiklerini sınıfa yansıtabilecekleri, öğrencileri ile gerçekleştirebilecekleri uygulama örnekleri de katılımcı kitapçığı ile sunulmuştur. Eğitim programının sonunda ÖRAV tarafından hazırlanan öğrencilerle uygulanabilecek sürdürülebilirlik temalı “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Etkinlik Kitabı” dijital olarak paylaşılmıştır. Bu kitapta yer alan etkinlikler ile etkinin öğretmenler aracılığı ile öğrenciler, veliler ve öğrencilerin yaşadıkları çevreye yayılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Katılımcı Kitapçığı

Katılımcılara eğitim sırasında kullanacakları ve eğitim sonrasında da öğrencileriyle gerçekleştirebilecekleri uygulama örnekleri yazan bir kitapçık verilmiştir. Öğretmenlerden verilen uygulama örneklerinden seçerek eğitimden sonraki bir hafta boyunca uygulamaları ve fotoğraflayarak paylaşmaları istenmiştir. Ayrıca kitapçıkta öğretmenlerin bireysel etki alanlarını artıracak faydalı bilgiler yer almaktadır. Bunun yanında tasarım odaklı düşünme metodolojisini sınıflarında kullanmak isteyen öğretmenler için metodun aşamalarını içeren, görsellerle zenginleştirilmiş çalışma yaprakları bulunmaktadır.

Aşağıda öğretmenlerin öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalara ait fotoğraflar yer almaktadır.

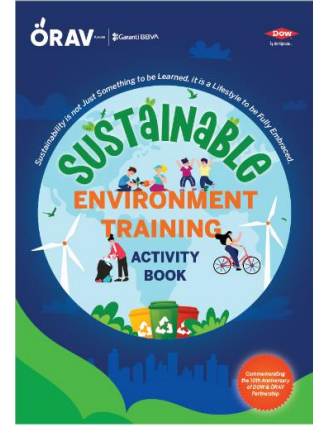

Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Etkinlik Kitabı

Kitap Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yazılmıştır. Kitapta sürdürülebilir çevre anlayışı temelinde üç temaya göre tasarlanmış 10 etkinlik bulunmaktadır. Bu temalar:

- ✓ Evimde Sürdürülebilirlik
- ✓ Okulumda Sürdürülebilirlik
- ✓ Mahallemde Sürdürülebilirlik

Kitapta Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) çocukların anlayabileceği dilde açıklanmıştır. Aynı zamanda çocuklar için terimler sözlüğü ile sürdürülebilir çevre için önemli günlerin yer aldığı bir takvim de yer almaktadır.

Kitaba aşağıdaki linklerden ulaşım sağlanabilir:

<https://www.orav.org.tr/yayinlarimiz>

<https://www.orav.org.tr/en/publications>

Eğitime Katılanlar

SÇE eğitimi, Ağustos 2024 – Şubat 2025 tarihleri arasında ÖRAV kısmi zamanlı eğitimcileri tarafından 24 ilde 1059 öğretmen ve eğitim fakültesinde okuyan öğrenciye ulaştırılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Tarihe göre eğitim yapılan il ve ilçeler ile katılımcı öğretmen sayıları

Tarih	İl	İlçe	Okul Adı	Eğitim Alan Öğretmen Sayısı
20 Ağustos 2024	İstanbul	Ataşehir	İlk Beş Okulları	35
28 Eylül 2024	Diyarbakır	Kayapınar	Gazi Yaşargil İlkokulu	18
29 Eylül 2024	Diyarbakır	Yenişehir	Şehit Başkomiser Yılmaz Allahverdi İlkokulu	18
2 Kasım 2024	Yalova	Çınarcık	Çınarcık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	24
	Malatya	Merkez	Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	19
3 Kasım 2024	Malatya	Merkez	Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	16
15-16 Kasım 2024	Elâzığ	Merkez	Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencileri	45
30 Kasım 2024	Batman	Gerçüş	Gerçüş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	22
	Giresun	Bulancağ	Aydındere İlkokulu- Yalıköy Şehit Pilot Teğmen Barış Çakır İlkokulu - İstiklal İlkokulu	29
1 Aralık 2024	Batman	Gerçüş	Gerçüş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	20

	Giresun	Bulancak	Barbaros İlkokulu	30
7 Aralık 2024	Kayseri	Talas	Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	15
	Diyarbakır	Silvan	Silvan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	25
	Mersin	Tarsus	Kazım Taşkın İlkokulu	22
	Bursa	İnegöl	Sinanbey İlkokulu - İshakpaşa İlkokulu - Dipsizgöl İlkokulu	27
8 Aralık 2024	Diyarbakır	Yenişehir	Yenişehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	28
	İçel (Mersin)	Merkez	Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencileri	29
	Kayseri	Talas	Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	14
	Bursa	İnegöl	Gündüzlü İlkokulu - Hacer Salih Yıldız İlkokulu	33
14 Aralık 2024	Muğla	Milas	Milas İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	19
	Batman	Merkez	Batman İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	12
	Mardin	Artuklu	Artuklu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	22
	Antalya	Kepez	Kepez İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	26
15 Aralık 2024	Muğla	Milas	Milas İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	12
	Batman	Merkez	Batman İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	18
	Mardin	Artuklu	Artuklu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	23
	Antalya	Kepez	Kepez İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	26
	Adana	Seyhan	Şehit Seyfi Yozcu İlkokulu	27
28-29 Aralık 2024	Bingöl	Merkez	Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	47
4 Ocak 2025	Samsun	Vezirköprü	Mahmatlı İlkokulu	27
11 Ocak 2025	Muş	Bulanık	Bulanık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	21
	Kırklareli	Merkez	Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	32
	Aydın	Köşk	100. Yıl Atatürk İlkokulu	18
	Osmaniye	Merkez	Şehit Oğuzhan Tekerek İlkokulu	23
12 Ocak 2025	Muş	Bulanık	Bulanık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	21
15-16 Şubat 2025	Mardin	Kızıltepe	Kızıltepe İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	45
	Hatay	Antakya	Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	37

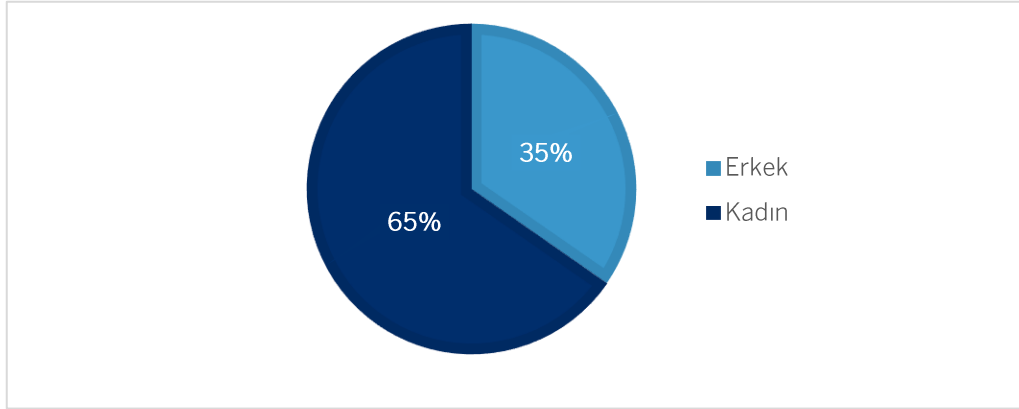
22 Şubat 2025	Ankara	Çankaya	Türkiye Noterler Birliği İlkokulu	39
	Çanakkale	Merkez	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencileri	35
	Şanlıurfa	Karaköprü	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü Öğretmenleri	40
	Muğla	Menteşe	Muğla Sıtkı Koçman Üniv. Eğitim Fakültesi Öğrencileri	20

Toplam : 1.059

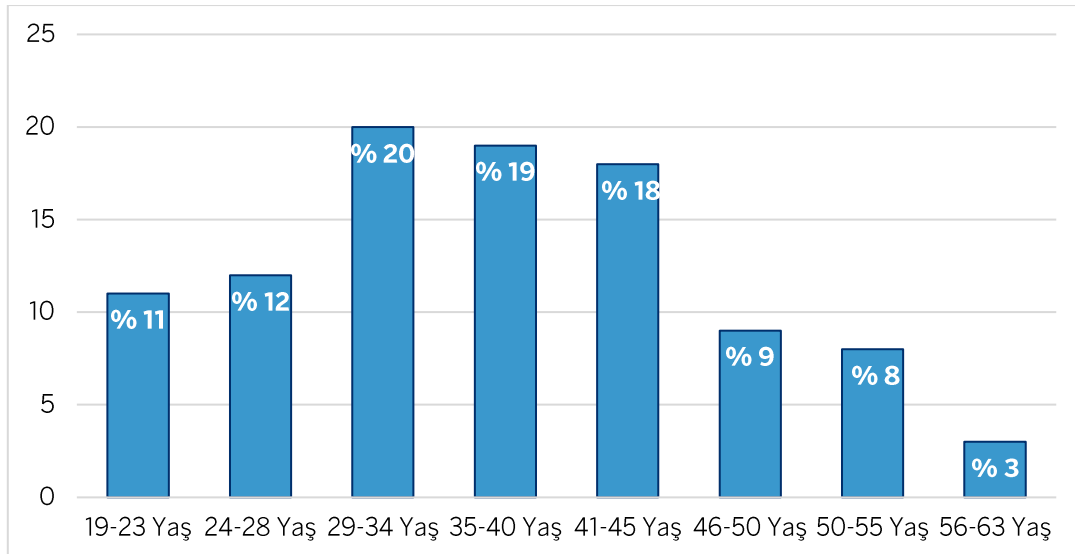
Demografik Bilgiler

Yüz yüze gerçekleştirilen bu eğitimin en başında katılımcı profilini çıkarmak ön bilgi toplamak amacıyla bir ön-test uygulanmıştır. Bu bölümde sunulan demografik bilgiler ön-testi dolduran 670 katılımcıya ait bilgilerdir.

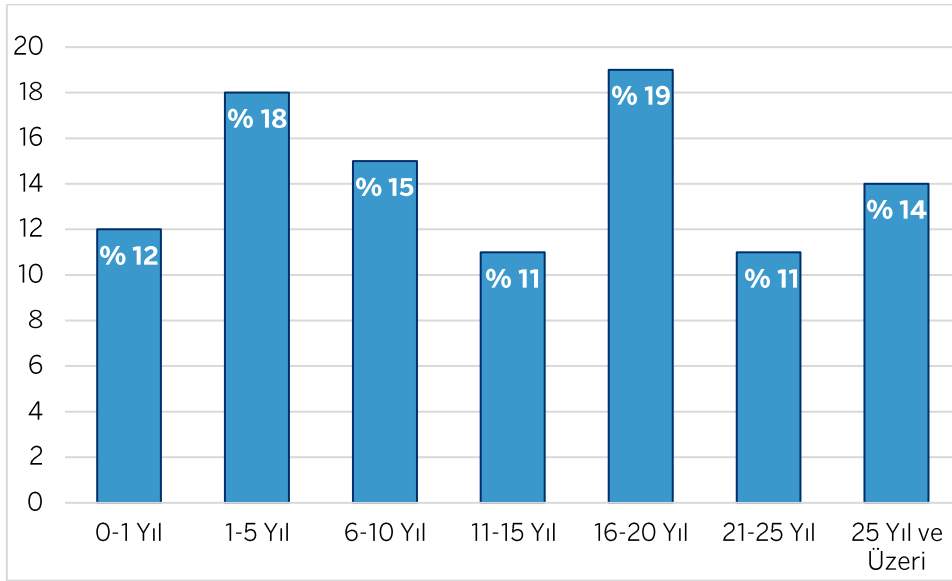
Katılımcıların %65'ini kadın ve %35'ini erkek öğretmenler oluşturmaktadır (Grafik 1). Öğretmenlerin yaşları 19 ile 63 arasında değişmektedir (Grafik 2). 134 katılımcı üniversite öğrencisi olup farklı mesleki tecrübeye sahip öğretmenlerin eğitime katılmış olduğu Grafik 3'te görülebilir.

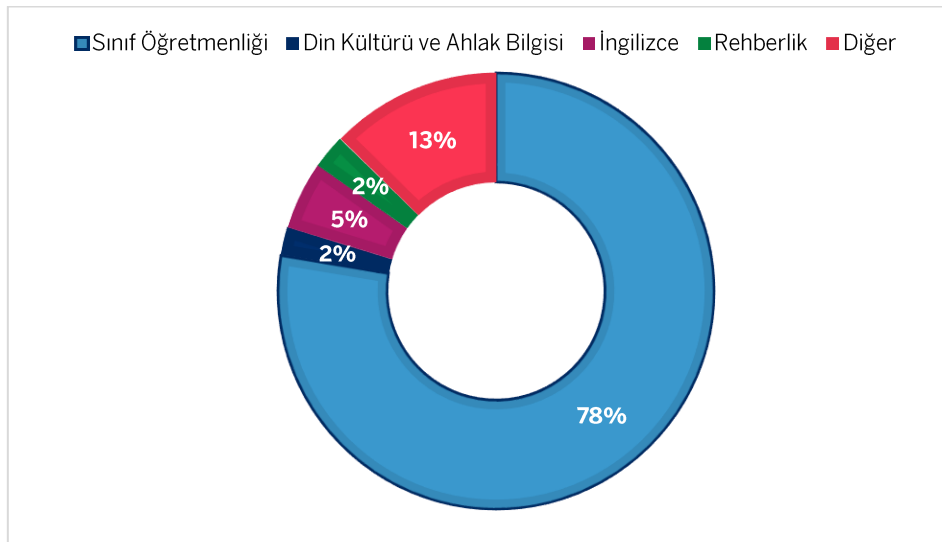
Grafik 1. Eğitime katılan öğretmenlerin cinsiyet dağılımı

Grafik 2. Eğitime katılan öğretmenlerin yaş dağılımı

Grafik 3. Eğitime katılan öğretmenlerin mesleki çalışma süresi dağılımları

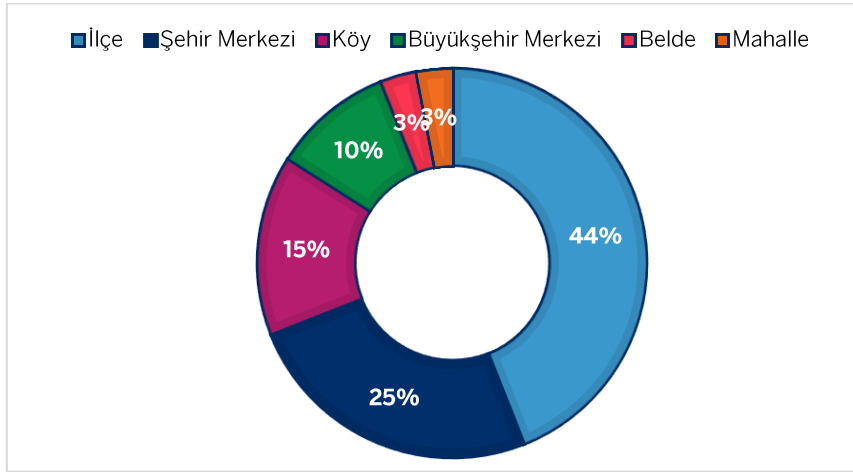

Grafik 4. Eğitime katılan öğretmenlerin branş dağılımları

Grafik 4'e göre projenin hedef kitlesi olan sınıf öğretmenleri katılımının %78 ile en fazla branş olduğu görülmektedir. Bu eğitime okul temelli başvuruların alınması (bir okulda görev yapan sınıf öğretmenleri adına okul müdürünün başvuru yapması) ve ilkökul düzeyinde derse giren sınıf öğretmenliği dışındaki branşlardaki öğretmenlerin, her okulda en fazla bir tane bulunmasının doğal sonucu olarak, dağılımda diğer branşlardaki öğretmenlerin katılımı düşük kalmıştır.

Grafik 5'e göre ise en yüksek katılım %44 ile ilçelerden sağlanmıştır. Büyükşehir ve şehir merkezlerinde toplam oran %35 olduğu görülmektedir. Belde, mahalle ve köylerde ise toplam oran %21'dir. Eğitimin merkezi bölgelerde yoğunlaşması, küçük yerleşim yerlerinde görev yapan öğretmenlere eğitimin ulaştırılmasındaki sınırlılık, bir sonraki dönemde küçük yerleşim yerlerinde

görev yapan öğretmenlere eğitime erişiminin artması için alternatiflerin üretilmesi ihtiyacını göstermektedir.

Grafik 5. Eğitime katılan öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim birimleri dağılımları

EĞİTİMİN DEĞERLENDİRMESİ

SÇE programı, hafta sonları (cumartesi ya da pazar günleri) 4 oturumdan oluşan 6 saatlik bir eğitim olarak ÖRAV kısmi zamanlı eğitimcileri tarafından verilmiştir. Eğitimin son oturumunun bir parçası olarak katılımcılardan eğitim değerlendirme anketini doldurmaları istenmiştir. Her bir katılımcıdan eğitim değerlendirme anketi yoluyla, katıldıkları eğitime ilişkin genel memnuniyetleri ve eğitimciler ile ilgili görüşleri alınmıştır. Ayrıca eğitimin içeriği, uygulaması, planlama ve organizasyonuna ilişkin değerlendirmeler ölçekler yoluyla toplanmıştır. Bununla birlikte Beklenti-Değer-Bedel ölçeği (Bümen & Uslu, 2020) ile öğretmenlerin bu eğitimden edindiklerini sınıfta uygulama motivasyonlarına ilişkin veri toplanmıştır. Eğitim değerlendirme anketinde yer alan açık uçlu sorular yoluyla bu eğitimin onları ne derecede ve nasıl değişime ve gelişime teşvik ettiği sorulmuştur. Eğitimin öğretmenler üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği (Yiğit, Köklükaya & Demirhan, 2014) ve Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeği (Doğan, Bulut & Kökalan-Çımrın, 2015) eğitimin hemen öncesinde ön-test olarak, eğitimden 1 ay sonra son-test olarak uygulanmıştır. Bu rapor kapsamında ölçme araçlarını dolduran katılımcılardan elde edilen veriler ışığında edinilen bilgiler, sözü edilen başlıklar altında ayrı ayrı paylaşılacaktır. Bu eğitimin etkisini ölçmeye yönelik kullanılan ölçekler aşağıda listelenmiş ve eğitim kapsamında uygulanan ölçme araçlarını dolduran katılımcı sayıları yüzdeler ile birlikte Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ölçme araçlarının uygulama zamanları ile bu aracı dolduran kişi sayıları

Ölçme Araçları	Uygulama Zamanı	Dolduran Kişi Sayısı
Ön-Test	Eğitim başlamadan önce	670
Eğitim Değerlendirme Anketi	Eğitim bitiminde	574
Son-Test	Eğitimden 1 ay sonra	272

Kullanılan Ölçme Araçları:

- ✓ ÖRAV (Eğitimi Değerlendirme Anketi)
- ✓ Beklenti-Değer-Bedel Ölçeği (Eğitim Değerlendirme Anketi)
- ✓ Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği (Ön Test – Son Test)
- ✓ Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeği (Ön Test – Son Test)

ÖRAV (Eğitimi Değerlendirme Anketi)

1. Memnuniyet Düzeyi

Eğitim değerlendirme anketinde katılımcılardan, bu eğitim programından memnuniyet düzeylerini 1 ile 10 arasında puanlamaları istenmiştir. Cevaplar incelendiğinde, ortalamanın 9.38 olduğu, katılımcıların %67'sinin 10 üzerinden 10 puan verdiği, %93'ünün ise 8 ve üzeri puan verdiği görülmüştür. Bu da katılımcıların eğitimden yüksek memnuniyetle ayrıldıklarını göstermektedir.

Şekil 1. Eğitim Genel Memnuniyet Düzeyi

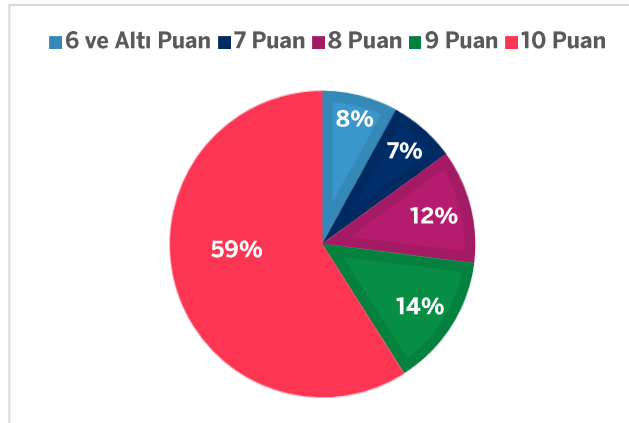
Eğitimin sonunda katılımcılardan genel memnuniyetlerinin yanı sıra eğitimciler ve eğitimin içeriği, uygulaması, planlama ve organizasyonu ile ilgili memnuniyet düzeylerine yönelik değerlendirmeleri de toplanmıştır. Katılımcılar 17 maddeden oluşan ÖRAV eğitimci özelliklerine göre katıldıkları eğitimin eğitimcisini "1:Geliştirilebilir", "2:Orta", "3:İyi", "4:Çok İyi" ve "5:Mükemmel" olarak derecelendirilen ölçekte en uygun gördükleri seçeneği işaretleyerek değerlendirmişlerdir. Bu 17 maddeye verilen cevapların ortalaması 4.89 olup ve katılımcıların %98'i eğitimci özellikleri için "Çok İyi" ve "Mükemmel" cevabını vermişlerdir (Grafik 6).

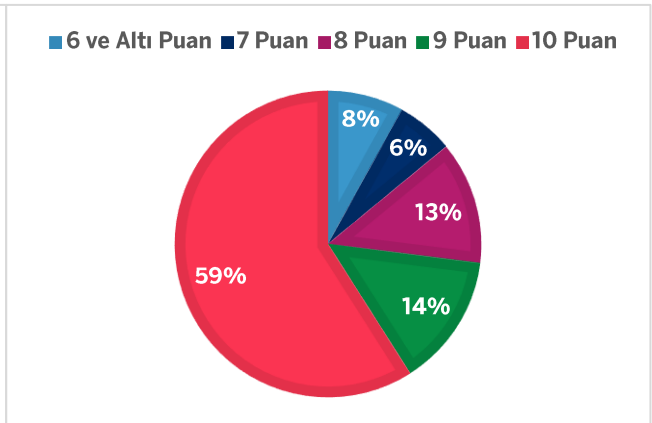
Grafik 6. ÖRAV Eğitimcilerinden Memnuniyet Düzeyi (Çok İyi ve Mükemmel)

2. Eğitimin Öğretmen Motivasyonu Açısından Değerlendirilmesi

Bu eğitimin sonunda uygulanan eğitim değerlendirme anketi ile memnuniyetin yanı sıra öğretmenlerin “mesleki pratiklerinde neleri, ne ölçüde değiştirecekleri ve geliştirecekleri” ile sürdürülebilir çevre için önem taşıyan “bir takım halinde çalışma motivasyonları”na dair eğitimin sağladığı katkı sorulmuş, 0 üzerinden (1: Hiç - 10: Çok) değerlendirmeleri istenmiştir.

Grafik 7. Değişime ve gelişime teşvik etme puan dağılımı

Grafik 8. Bir takım halinde çalışma motivasyonlarına katkı sağlama puan dağılımı

Grafik 7 ve 8'e göre katılımcıların %59'u bu soruya 10 üzerinden 10 puan, %92'si ise 7 ve üzeri puan verdiği görülmüştür. Bu sonuç eğitimin beklentileri büyük ölçüde karşıladığını, katılımcıların okullarında çalışan öğretmenlerle bir takım olarak ortak hedef için çalışma motivasyonuna katkı sağladığını göstermektedir.

3. Katılımcı Görüşleri

Katılımcılara, "Bu eğitimden sonra mesleki ve kişisel yaşantınızda neleri değiştirmeyi düşünüyorsunuz?" açık uçlu sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar incelendiğinde öğrencilere çevre bilinci kazandırmak, geri dönüşüm çalışmalarına sınıflarında uygulama ve tasarruf bilincini yaygınlaştırma konularında somut adımlar atmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır.

"Bu eğitimden sonra çevre ile ilgili daha çok bilinçlendim ve duyarlılığım arttı. Bu bilgileri öğrencilerime aktarmak için sabırsızlanıyorum."

"Sürdürülebilir çevre için yapabileceklerimiz hakkında pekiştirici çalışmalar yaparak öğrencilerimizi bilinçlendireceğiz."

"Tüketim konusunda daha dikkatli davranmayı hedefliyorum, öğrencilerimle ve velilerimi de bu konuda bilinçlendirmek için gayret edeceğim."

Katılımcılar hem meslektaşları hem de yöneticileriyle iş birliği yapmayı planladıklarını belirtmişlerdir.

"Geri ve ileri dönüşüm çalışmaları yapmayı düşünüyorum."

"Okul kaynaklarının tasarruflu kullanılması için farkındalık çalışmaları yapmayı planlıyorum."

"Çevre konusunda hata yaptığını düşündüğüm meslektaşlarımı uyarıp bu eğitimden öğrendiğim bilgileri aktaracağım."

Katılımcılar, okul aile iş birliğini güçlendirecek çalışmalar yapacaklarını ifade etmişlerdir.

"Velileri çevreye duyarlı hale getirmek ve çöpleri sınıflandırmak için bilinçlendirme seminerleri düzenleyeceğim."

"Daha fazla velileri eğitimin içerisine çekerek farkındalık halkasını genişleteceğim."

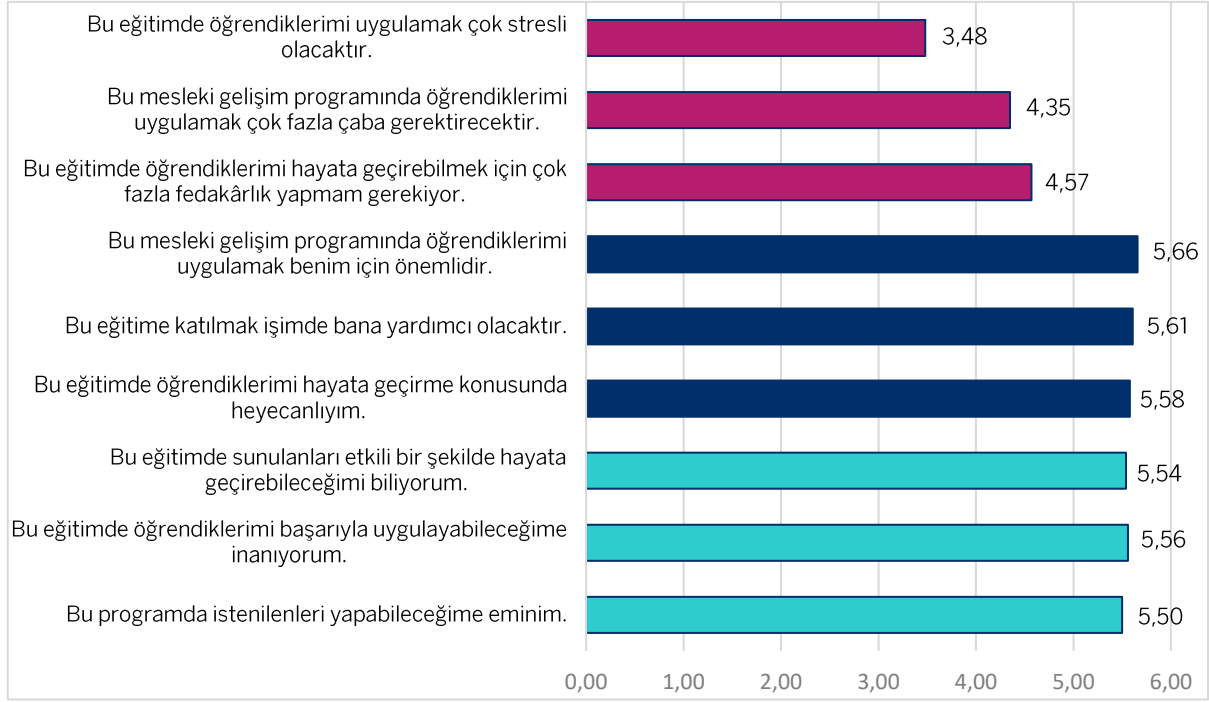

Katılımcıların eğitim sırasında hazırladıkları çalışma örneklerine ilişkin fotoğraflar

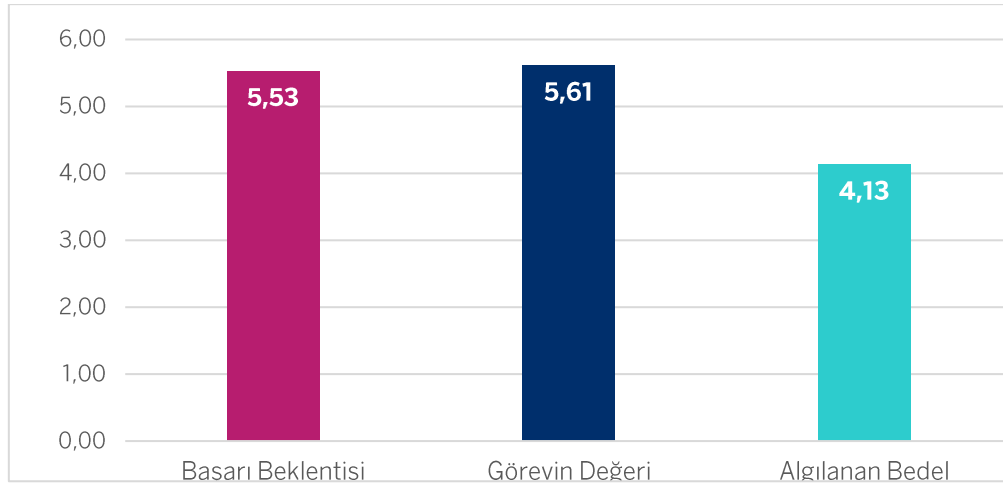
Öğretmenlerin Bu Programdan Edindiklerini Sınıfa Taşımaya Yönelik Motivasyonları

Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Programı'na katılan öğretmenlerin bu programdan edindiklerini sınıfa taşımaya yönelik motivasyonlarını ölçmek amacıyla, Osman ve Warner (2020) tarafından geliştirilen ve Bümen ve Uslu (2020) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Mesleki Gelişimde Beklenti-Bedel-Değer-Ölçeği eğitim programı sonunda eğitim değerlendirme anketinin bir parçası olarak katılımcılara uygulanmıştır. Öğretmenlerin mesleki gelişim programlarında öğrendiklerini sınıflarında uygulama motivasyonlarını ölçmeye yönelik olan bu ölçekte; başarı beklentisi, görevin değeri ve algılanan bedel olmak üzere üç boyut; her bir boyutta 3, toplam 9 madde bulunmaktadır. "1: Kesinlikle Katılmıyorum" ile "6: Kesinlikle Katılıyorum" arasında derecelendirilen ölçekte katılımcılardan bu 9 ifadeyi onlara en uygun seçeneği işaretleyerek cevaplamaları istenmiştir.

Grafik 9. ve 10. İncelendiğinde katılımcıların her bir maddeye verdikleri puan ortalamaları bu eğitimi sınıflarına taşımaya yönelik başarı beklentilerinin ve bu eğitimi sınıfa taşıma görevine verdikleri değerin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu eğitimi sınıfta uygulamanın bir bedeli olacağının farkında oldukları ancak bu algılanan bedellerin görevi uygulamayı engel olmayacak düzeyde olduğu görülmektedir.

Grafik 9. Beklenti-Bedel-Değer Her bir madde ortalama değerleri

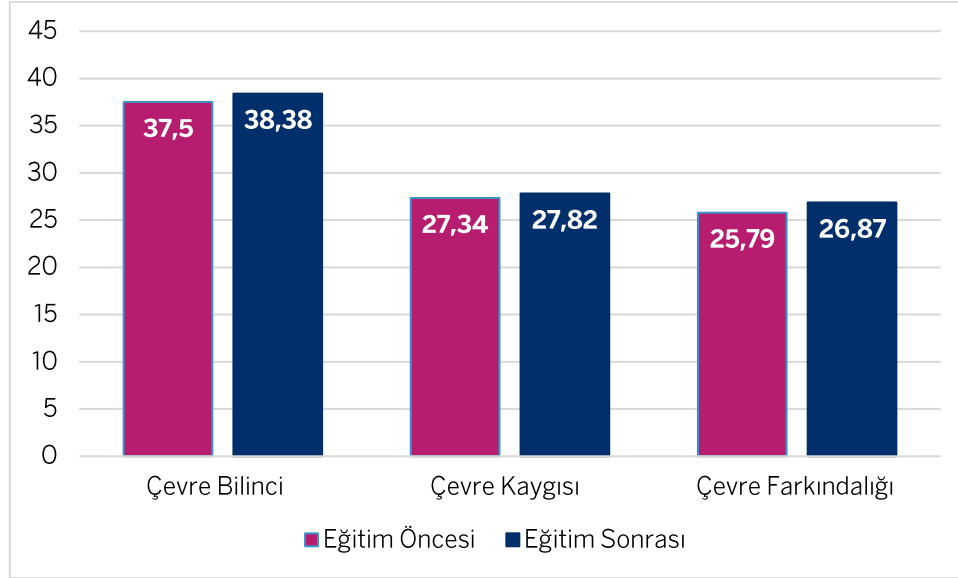
Grafik 10. Beklenti-Bedel-Değer 3 Boyut Ortalama Değerleri

Öğretmenlerin Bu Programdan Sonra Çevre Okuryazarlığı Düzeyleri

Bu eğitimden sonra katılımcı öğretmenlerin çevre okuryazarlıkları üzerinde bir değişim olup olmadığı araştırılmıştır. Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği (Atabek-Yiğit, Köklükaya & Demirhan, 2014) eğitim başlangıcında ön-test olarak tüm katılımcılara uygulanmış ve eğitimden 1 ay sonra da

yine tüm katılımcılara son-test olarak gönderilmiştir. Bu bölümde ön-test ve son-testleri eşleştirilen 174 öğretmene ait veriler sunulmaktadır.

Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği, çevre bilinci, çevre kaygısı, çevre farkındalığı olmak üzere 3 alt boyuttan ve 20 maddeden oluşmaktadır. Her bir boyut için ön-test ve son-test ortalamaları Grafik 11’de sunulmuştur.

Grafik 11: Öğretmenlerin Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği ön/son-test ortalamaları

Grafik 11’de görüldüğü gibi her boyut için son-test ortalamaları ön-test ortalamalarından daha yüksektir. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını analiz etmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Çevre Bilinci ve Çevre Farkındalığı boyutlarında fark anlamlı, Çevre Kaygısı boyutunda ise farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu eğitimin çevre konularına yönelik bilgi ve duyarlılığı artırmada etkili olduğunu, öğretmenlerin kaygı düzeylerini değiştirmede göstermektedir. Çıkan sonuç eğitim programı yaklaşımının kaygı yaratmak yerine sorumluluk bilinci kazandırmayı önceliklendirmesi nedeniyle tutarlı olup, program kazanımlarıyla tutarlık göstermektedir.

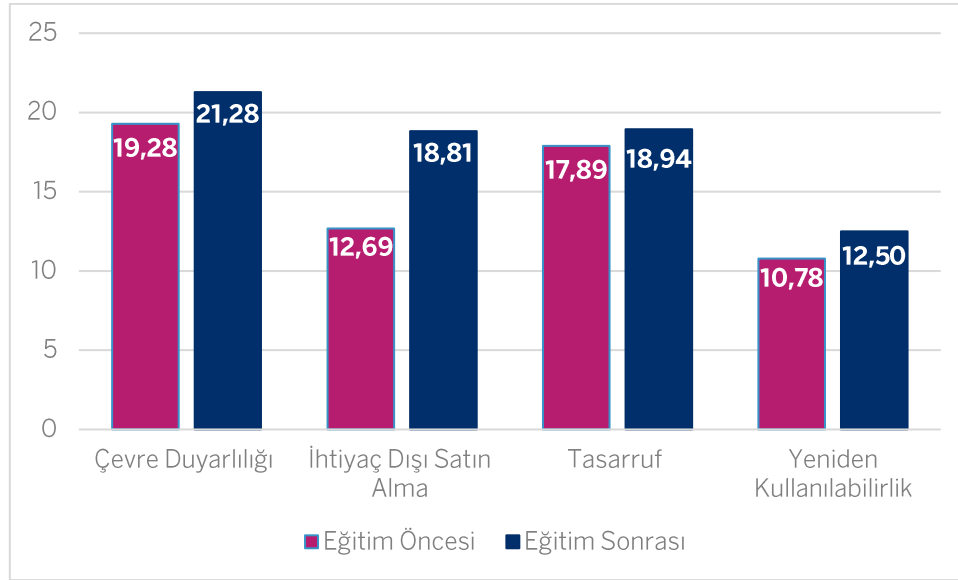
Öğretmenlerin Bu Programdan Sonra Sürdürülebilir Tüketim Davranışları

Bu eğitimden sonra katılımcı öğretmenlerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarında bir değişim olup olmadığını belirlemek amacıyla Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeği (Doğan, Bulut & Kökalan-Çımrın, 2015) eğitim başlangıcında ön-test olarak tüm katılımcılara uygulanmış ve eğitimden 1 ay sonra da yine tüm katılımcılara son-test olarak gönderilmiştir. Bu bölümde ön-test ve son-testleri dolduran ve yanıtları eşleşen 161 katılımcı öğretmene ait veriler sunulmaktadır.

Bu ölçek, tüketicilerin sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık ve davranışlarını çeşitli boyutlarda ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçekteki maddeler, katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışlarını daha iyi anlamak için 5’li Likert ölçeği (1=Hiçbir Zaman, 5=Her Zaman) şeklinde derecelendirilir. Bu

ölçek, araştırmacılara ve uygulayıcılara, bireylerin sürdürülebilir tüketim konusundaki tutum ve davranışlarını değerlendirme konusunda kapsamlı bir araç sunmaktadır.

Bu ölçek, çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın alma, tasarruf ve yeniden kullanılabilirlik olmak üzere 4 alt boyuttan ve 17 maddeden oluşmaktadır. Her bir boyut için ön-test ve son-test ortalamaları Grafik 12’de sunulmuştur.

Grafik 12. Öğretmenlerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeği ön/son-test ortalamaları

Grafik 12’de görüldüğü gibi her boyut için son-test ortalamalarının ön-test ortalamalarından daha yüksektir. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını analiz etmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Tüm alt boyutlarda farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Buna bulguya göre uygulanan eğitim sonrasında öğretmenlerin çevreye duyarlılıklarında, ihtiyaca göre tüketim için doğru tercihlerde bulunmalarında, tasarruf ederek ve yeniden kullanarak atık çıkarmanın azalmasıdaki davranışlarına olumlu bir etki sağladığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Bu Programdan Sonra Tüketim Alışkanlıkları

Katılımcı öğretmenlere eğitimden hemen önce ve eğitimden 1 ay sonra tüketim alışkanlıklarına ilişkin evet ya da hayır olarak cevap verebilecekleri 6 soru sorulmuştur. Tablo 3’te eğitimden önce ve eğitimden sonra verilen cevaplar listelenmiştir.

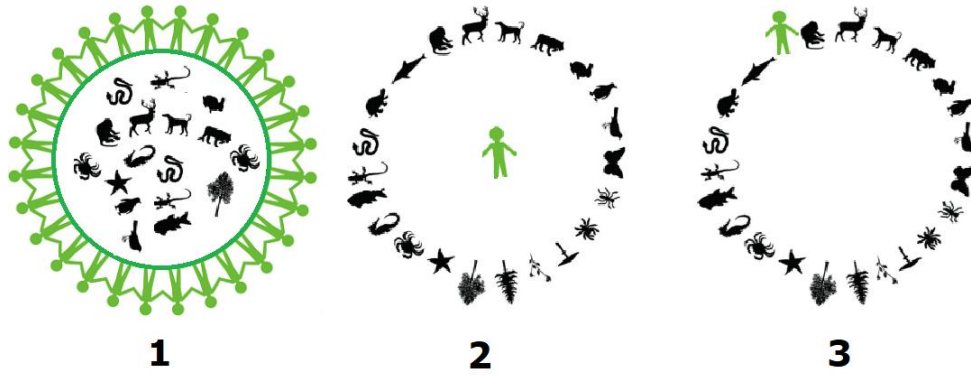
Tablo 3’e göre, eğitim sonrası geri dönüşümlü ürünlere yönelik olumsuz algıda artış gözlemlendiği, gereksiz e-posta ve SMS’leri silme oranının yükseldiği, dijital alanlarda gereksiz veri saklama ve kullanılmayan uygulamaları muhafaza etmenin azaldığı görülmüştür.

Tablo 3. Tüketim Alışkanlıkları Eğitim Öncesi ve Sonrası Sıklık Yüzdeleri

İfadeler	Eğitimden Önce		Eğitimden Sonra	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Geri dönüşümlü ürünlerin kalitesiz ve insan sağlığı açısından zararlı olduğunu düşünüyorum.	14.7%	85.3%	26.4%	73.6%
Gereksiz ve ilgilenmediğim tanıtım ve reklam e-postalarını / SMS'leri silerim.	86.1%	13.9%	92.0%	8.0%
Telefonumda en güzel kareyi yakalayana kadar fotoğraf çekerim ve fotoğrafların hepsini saklarım.	25.3%	74.7%	16.3%	83.7%
Daha önce kayıt olduğum ama artık ilgimi çekmeyen konularda gelen düzenli bülten aboneliklerim var.	28.0%	72.0%	23.0%	77.0%
Telefonumda daha önce yüklediğim ve artık kullanmadığım uygulamalar var.	36.0%	64.3%	24.0%	76.0%
Kalan yiyecekleri ertesi gün yapacağım başka bir yemekte kullanırım, dondururum ya da değerlendiririm.	73.0%	27.0%	64.8%	35.2%

Sürdürülebilir Bir Dünya için İnsanın Doğadaki Yerini Konumlandırma

Katılımcılara ön test ve son testte aşağıda yer alan şekil ile birlikte "Sürdürülebilir bir Dünya için insanın doğadaki yerini konumlandırırdığınızda hangi şekli seçersiniz?" sorusu sorulmuştur. Eğitim öncesi ve eğitim sonrasında verilen yanıtlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Şekil 1. İnsanın doğadaki konumuna ilişkin katılımcılara yöneltilen soruda kullanılan görsel.

Tablo 4. Eğitime katılan öğretmenlerin Sürdürülebilir bir Dünya için insanın doğadaki yerini konumlandırmada dağılımları

Görsel	Açıklama	Ön Test (Yüzde)	Son Test (Yüzde)
1	İnsan doğanın koruyucusudur, doğa merkezdedir.	50%	29%
2	İnsan doğanın merkezindedir ve ona egemendir.	10%	7%
3	İnsan doğanın bir parçasıdır, merkeziyetsizlik söz konusudur.	40%	63%

Tablo 4'e göre öğretmenler, eğitim öncesinde insanı daha çok doğayı koruması gereken bir varlık olarak görürken, eğitim sonrasında doğanın bir parçası olarak konumlandırmalarında bir artış olduğu görülmektedir. İnsanın doğayla bütünleşik bir parça olduğunu daha fazla benimsemelerine yönelik bu değişim, eğitimin insan-doğa ilişkisine dair daha bütüncül bir bakış açısı kazandırdığını göstermektedir.

SONUÇ

Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Programı, öğretmenlerin çevresel okuryazarlık seviyelerini artırmak ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamak amacıyla yürütülmüştür. Eğitime Türkiye'nin 24 farklı ilinden 1059 öğretmen ve eğitim fakültesinde okuyan üniversite öğrencisi katılmıştır. Çevre ve sürdürülebilir tüketim davranışları konusunda bilinçlenen bu öğretmenler aracılığı ile ilkökul kademesinde bulunan 23125 öğrenciye ulaşılmıştır.

Belde, mahalle ve köylerden eğitime katılım oranı %21 ile büyük yerleşim yerlerine kıyasla oldukça düşüktür. Eğitimin merkezi bölgelerde yoğunlaşmasıyla küçük yerleşim yerlerinde görev yapan öğretmenlere eğitimin ulaştırılmasındaki sınırlılık, bir sonraki dönemde küçük yerleşim yerlerinde görev yapan öğretmenlere eğitime erişiminin artması için alternatiflerin üretilmesi ihtiyacını göstermiştir.

Eğitim programına katılan ve eğitim değerlendirme anketini dolduran 574 öğretmenin %93'ü eğitimden yüksek memnuniyet düzeyiyle ayrılmıştır. Eğitimin öğretmen motivasyonu açısından değerlendirilmesine göre beklentileri büyük ölçüde karşıladığını, katılımcıların okullarında çalışan öğretmenlerle bir takım olarak ortak hedef için çalışma motivasyonuna katkı sağladığını göstermiştir. Öğretmenlerin bu programdan edindiklerini sınıfa taşımaya yönelik motivasyonlarında ise başarı beklentilerinin ve bu eğitimi sınıfa taşıma görevine verdikleri değer oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim sonrasında öğretmenlerin çevresel duyarlılıklarının arttığı, çevre odaklı bir bakış açısı geliştirmelerine ve faaliyetlerinde çevreyi dikkate almalarına katkı sunduğu belirlenmiştir. Sürdürülebilir tüketim davranışları açısından ise eğitim; gereksiz tüketimi azaltma ve yeniden kullanımı teşvik etme, tasarruf etme gibi alışkanlıklar kazanmada güçlü bir etki yaratmıştır. Eğitim ile insanın doğanın bir parçası olduğu anlayışını güçlendiren bir perspektif sunulmuş, çevreye yönelik bilinçli ve sorumlu davranışların gelişmesine katkı sağlanmıştır. Bu dönüşüm, eğitimin insan-doğa ilişkisine dair daha kapsayıcı ve bütüncül bir anlayış kazandırdığını ortaya koymaktadır. Eğitim sonrasında öğretmenler, öğrencileriyle birlikte atık yönetimi, geri dönüşüm ve sürdürülebilir tüketim konularında farkındalık artırıcı uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Bu sürecin öğretmen ve öğrencilerin çevreye duyarlılığını artırarak sürdürülebilir yaşam biçimlerini benimsemelerine ve kalıcı etkiler yaratmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Atabek-Yiğit, E., Köklükaya, N., Yavuz, M., & Demirhan, E. (2014). Development and validation of Environmental Literacy Scale for adults (ELSA). *Journal of Baltic Science Education*, 13(3), 425-435.
- Bumen, N., & Uslu, Ö. (2020). Öğretmenlerin Mesleki Gelişiminde Beklenti-Değer-Bedel Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 905-942. <https://doi.org/10.17152/gefad.787116>
- Doğan, O., Bulut, Z., & Kökalan Çımrın, F. (2015). Bireylerin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(4).
- Imara K, & Altınay F. (2021). Integrating education for sustainable development competencies in teacher education. *Sustainability*, 13(22):12555. <https://doi.org/10.3390/su132212555>
- OECD (2008). OECD Insights Sustainable Growth: Linking Economy, Society, Environment Summary in Turkish <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264055742-sum-tr.pdf?expires=1697196522&id=id&accname=guest&checksum=0599035EB4C2E7AFE09392F97E3B8F75>
- Sánchez-Carracedo F., Moreno-Pino FM., Romero-Portillo D., Sureda B. (2021). Education for sustainable development in Spanish university Education Degrees. *Sustainability*, 13(3):1467. <https://doi.org/10.3390/su13031467>
- Sterling, S. (2010). Learning for resilience, or the resilient learner? Towards a necessary reconciliation in a paradigm of sustainable education. *Environmental Education Research*, 16(5-6), 511-528.
- Tilbury, D. (1995). Environmental education for sustainability: defining the new focus of environmental education in the 1990s. *Environmental Education Research*, 1(2), 195-212.
- Tsayang, G. T. & Bose, K. (2013). The status of education for sustainable development in the faculty of education. Views from faculty members: University of Botswana. *Academic Journals Educational Research and Reviews*, Vol. 8(18), pp. 1698-1708. <http://hdl.handle.net/10311/1176>.
- UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Erişim adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
- United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Erişim adresi: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>